

وضعیت بدهی‌ها و مطالبات بخش عمومی

طی یک سال منتهی به بهار ۱۴۰۱

آبان ۱۴۰۱

مریم خزاعی

معاونت بررسی‌های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

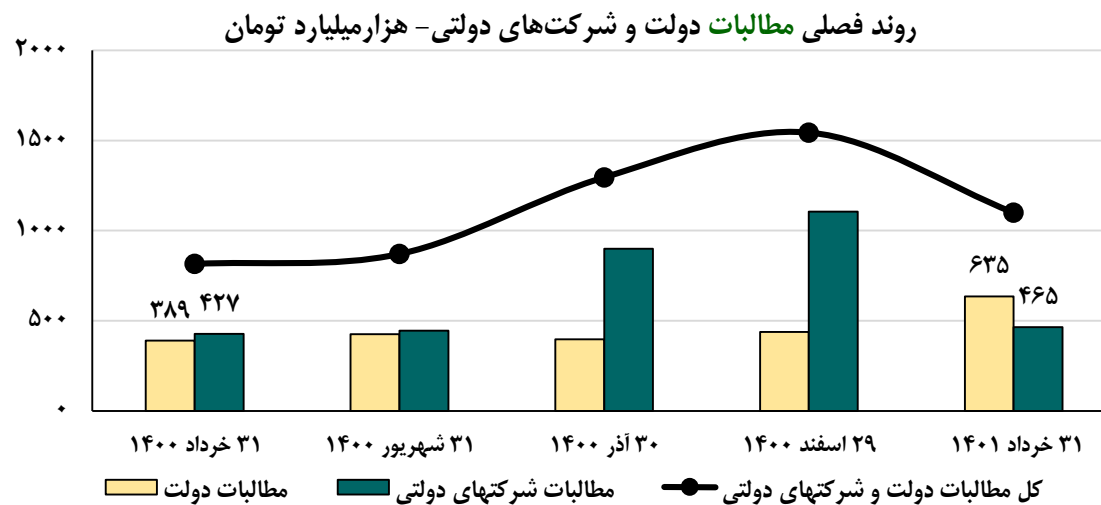
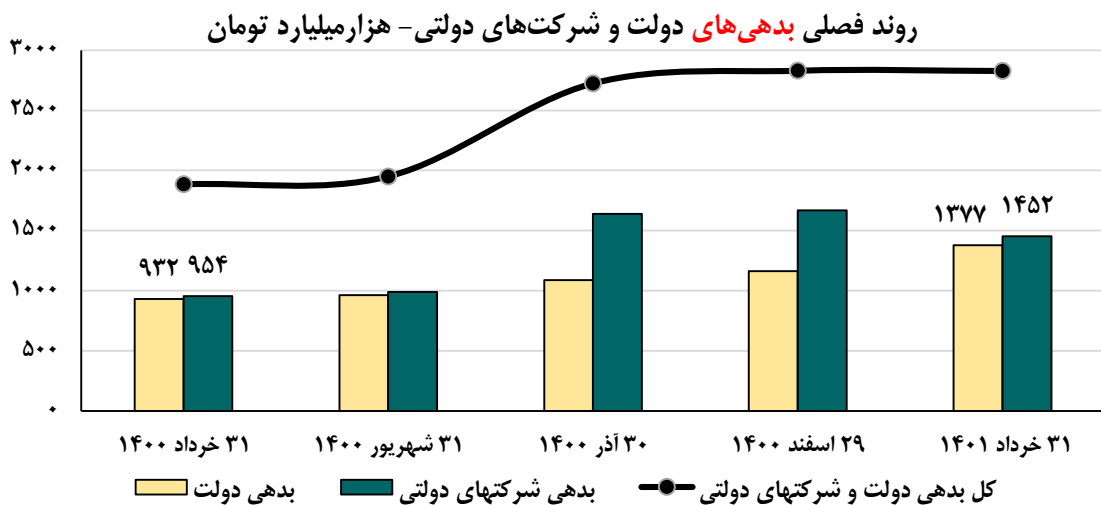

- یکی از مسائل مهم تولید و تجارت، موضوع تامین مالی و سهولت دسترسی به منابع مالی لازم برای انجام فعالیت‌های کسب و کار است. بخشی از فعالیت‌های بنگاه‌ها به امور پیمانکاری از طریق ارائه خدمات فنی و مهندسی و یا فروش اقلام و محصولات تولیدی به بخش عمومی اختصاص دارد. دولت و یا سایر دستگاه‌های ذیربط اغلب به دلیل کسری منابع، در پرداخت مبالغ و تسویه قراردادهای فیما بین با بنگاه‌ها، با تاخیر طولانی مدت و یا عدم پرداخت مواجه می‌شوند و این اتفاق تشدید تنگنای مالی بنگاه‌ها ضمن فشار بیشتر بر بازار پول را موجب می‌شود. در راستای رفع بخشی از این مسئله و همچنین جلوگیری از تشدید کسری بودجه، طی سالهای اخیر راهکار انتشار اوراق مالی اسلامی با هدف تامین مالی برای انجام طرح‌های ملی و همچنین پرداخت طلب نهادها و موسسات غیردولتی و بانکها و به ویژه بخش خصوصی معرفی، و در قوانین بودجه سالانه منظور شد.
- وفق بند الف ماده ۱ قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳۹۴ و ماده ۳ آیین نامه اجرایی آن، مقرر شد تا گزارش جامع بدهی‌ها و مطالبات دولت و شرکتهای دولتی در مقاطع فصلی و سالانه بر اساس اطلاعات درج شده توسط دستگاه‌های اجرایی در سامانه مدیریت اطلاعات بدهی‌ها و مطالبات دولت (سماد) تهیه و به مراجع قانونی ذیربط ارائه شود.
- مرکز مدیریت بدهی‌های عمومی و روابط مالی دولت، از ۷ بهمن ۱۴۰۰ به ارائه وضعیت کلی بدهی‌های بخش عمومی (شامل دولت و شرکتهای دولتی) اقدام نموده که از ۵ خرداد سال جاری نیز آمار ترکیب بدهی‌ها و مطالبات بخش عمومی به تفکیک اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی، نهادها و موسسات عمومی غیردولتی و بانکها و موسسات اعتباری (به انضمام بانک مرکزی) را به بخش‌های گزارش مزبور افزوده است.
- در این گزارش به آخرین وضعیت بدهی‌ها و مطالبات بخش عمومی با تاکید بر بررسی وضعیت بدهی‌ها و مطالبات این بخش در رابطه با اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی با استفاده از آخرین داده‌های منتشر شده مربوط به پایان بهار ۱۴۰۱ ضمن اشاره به تکالیف بودجه سال جاری دولت در خصوص انتشار اوراق مالی اسلامی پرداخته شده است.

وضعیت کلی بدهی‌ها و مطالبات بخش عمومی

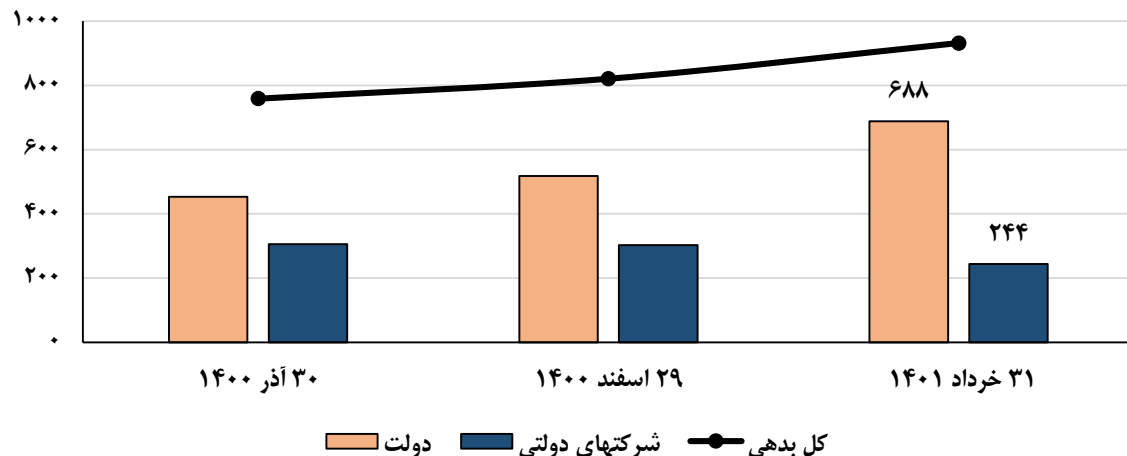
- مجموع بدهی‌های دولت و شرکت‌های دولتی در پایان خرداد ۱۴۰۱ حدود ۲۸۲۹ هزارمیلیارد تومان بوده که نسبت به پایان بهار ۱۴۰۰ تقریباً ۱.۵ برابر شده است. ۴۹ درصد از بدهی مزبور متعلق به بدهی دولت، و ۵۱ درصد از آن نیز مربوط به بدهی شرکت‌های دولتی است.
- از مجموع بدهی‌های دولت و شرکت‌های دولتی در پایان بهار ۱۴۰۱، حدود ۴۳ درصد مربوط به بدهی به بانک‌ها و موسسات اعتباری (به انضمام بانک مرکزی)، ۲۴ درصد مربوط به بدهی به نهادها و موسسات عمومی غیردولتی و مابقی ۳۳ درصد مربوط به بدهی به اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی است.
- مجموع مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی در پایان خرداد ۱۴۰۱ نیز حدود ۱۱۰۰ هزارمیلیارد تومان بوده که نسبت به پایان خرداد ۱۴۰۰ تقریباً ۱.۳۴ برابر شده است. حدود ۵۸ درصد از مطالبات مزبور مربوط به دولت، و ۴۲ درصد از آن نیز مربوط به شرکت‌های دولتی است. از مجموع مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی در پایان بهار ۱۴۰۱، حدود ۲۱ درصد مربوط به مطالبات از بانک‌ها و موسسات اعتباری (به انضمام بانک مرکزی)، حدود ۶ درصد مربوط به مطالبات از نهادها و موسسات عمومی غیردولتی و مابقی ۷۴ درصد مربوط به مطالبات بخش عمومی از اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی است.
- تراز بدهی‌ها و مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی در پایان فصل بهار ۱۴۰۱، موید کسری ۱۷۲۹ هزارمیلیاردتومانی در قالب بدهی است که ۹۸۷ هزارمیلیاردتومان از کسری مزبور مربوط به شرکت‌های دولتی و ۷۴۲ هزارمیلیاردتومان مابقی نیز مربوط به دولت است.

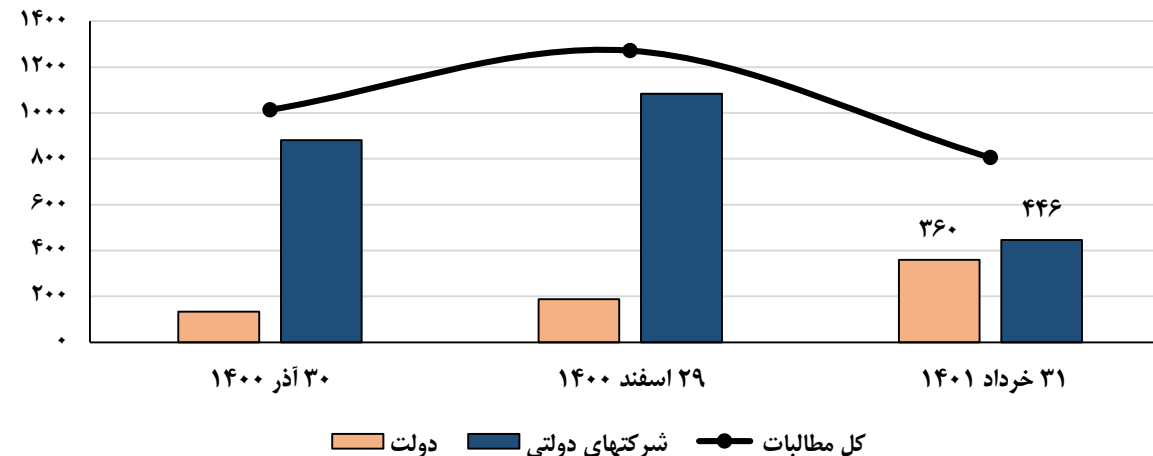
اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی

- مجموع بدهی‌های دولت و شرکت‌های دولتی به اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی در پایان خرداد ۱۴۰۱ حدود ۹۳۲ هزارمیلیارد تومان بوده که نسبت به پایان سال ۱۴۰۰ حدود ۱۱۱ هزارمیلیاردتومان به این رقم افزوده شده است. نزدیک به ۷۴ درصد از بدهی مزبور متعلق به بدهی دولت، و ۲۶ درصد مابقی نیز مربوط به بدهی شرکت‌های دولتی به بخش خصوصی و تعاونی است.
- مجموع مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی از اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی نیز در پایان خرداد ۱۴۰۱ حدود ۸۰۶ هزارمیلیارد تومان بوده که نسبت به پایان اسفند ۱۴۰۰ حدود ۴۶۶ هزارمیلیاردتومان از آن توسط بنگاه‌ها، تسویه و پرداخت شده است. حدود ۴۵ درصد از مطالبات مزبور در پایان فصل بهار ۱۴۰۱، مربوط به دولت و ۵۵ درصد از آن نیز مربوط به شرکت‌های دولتی است.
- تراز بدهی‌ها و مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی در رابطه با اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی در پایان فصل بهار ۱۴۰۱، موید کسری ۱۲۶ هزارمیلیاردتومانی در قالب بدهی است که ۳۲۸ هزارمیلیاردتومان از کسری مزبور مربوط به بدهی دولت و در مقابل مازاد ۲۰۲ هزارمیلیاردتومان مربوط به مطالبات شرکت‌های دولتی از اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی است.

روند فصلی **بدهی‌های** دولت و شرکتهای دولتی به اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی -
هزارمیلیارد تومان

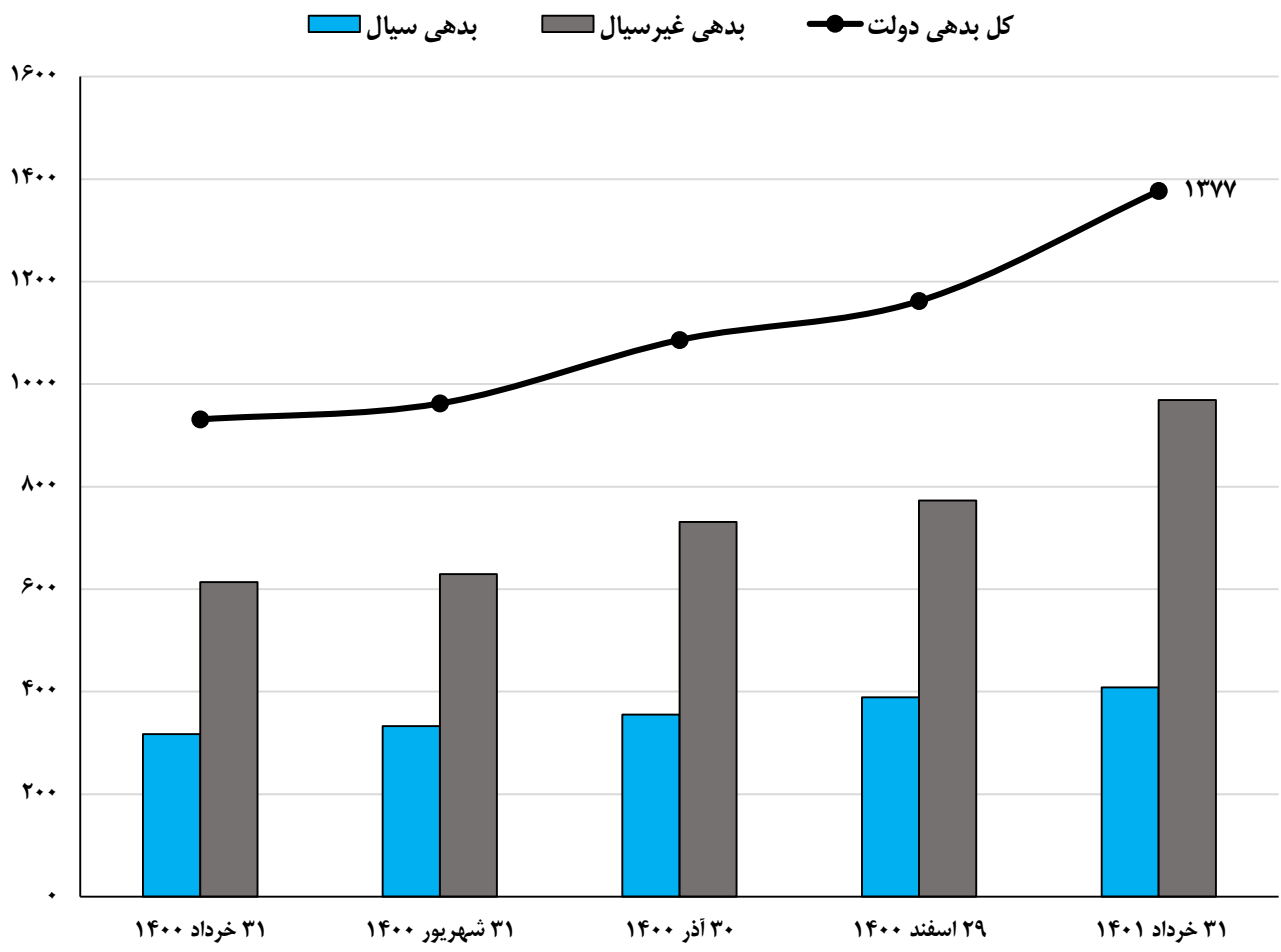

روند فصلی **مطالبات** دولت و شرکتهای دولتی از اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی -
هزارمیلیارد تومان

سیالیت بدهی‌های دولت

روند فصلی بدهی‌های سیال و غیرسیال دولت - هزارمیلیارد تومان

- بر اساس تعریف وزارت امور اقتصادی و دارایی، بخشی از بدهی‌های دولت که به صورت اوراق بهادار بوده و قابلیت معامله در بازار سرمایه را دارد، تحت عنوان بدهی سیال و سایر موارد که از این امکان برخوردار نیستند، جزو بدهی غیرسیال طبقه‌بندی می‌شوند.

- روند فصلی تغییرات بدهی سیال و غیرسیال دولت طی بهار ۱۴۰۰ الی بهار ۱۴۰۱ نشان دهنده این است که طی این مدت به بخش غیرسیال بدهی‌های دولت حدود ۳۵۰ هزارمیلیاردتومان اضافه شده در حالی که بخش سیال این بدهی‌ها، فقط ۹۰ هزارمیلیاردتومان افزایش داشته است. بدهی‌های غیرسیال دولت در پایان خرداد ۱۴۰۱ نسبت به مقطع زمانی مشابه در سال قبل ۱.۶ برابر و بدهی‌های سیال دولت در همین بازه زمانی، حدود ۱.۳ برابر شده است.

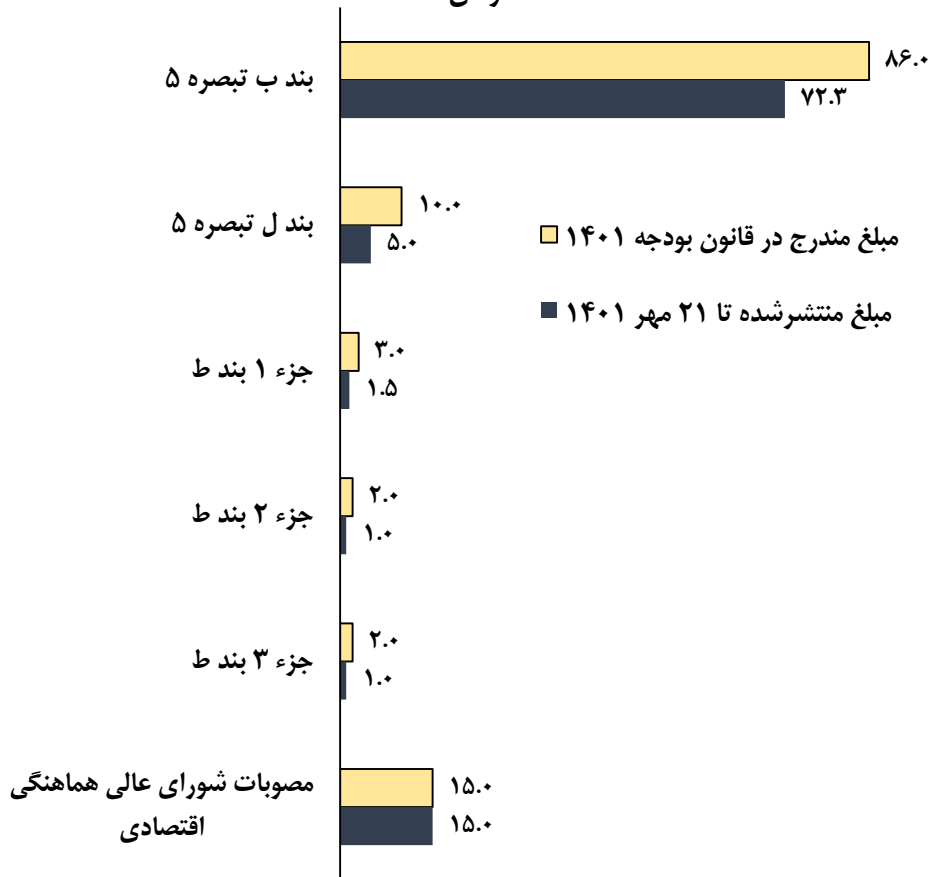
- ترکیب عمده بدهی‌های دولت با وجود توسعه بازار بدهی و انتشار اوراق، همچنان متعلق به بدهی‌های غیرسیال و با سهم بالایی نزدیک به ۷۰ درصدی است. بالاتر بودن سهم بدهی‌های غیرسیال، می‌تواند نشانه‌ای از محدودیت مبادله و تسویه این نوع بدهی‌ها تلقی شود.

انتشار اوراق دولتی / تکالیف بودجه ۱۴۰۱

- در تبصره ۵ قانون بودجه کل کشور ۱۴۰۱، در راستای تامین مالی داخلی از محل اوراق اسلامی در بندهای ذیل اختیاراتی برای دولت و شرکتهای دولتی برای انتشار اوراق مالی اسلامی با تضمین خود این مراجع، اعطا شده است:
  - بند الف - ۱۰ هزارمیلیارد تومان اوراق مالی اسلامی ریالی توسط شرکتهای دولتی برای اجرای طرحهای دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و زیست محیطی مصوب شورای اقتصادی
  - **بند ب** - ۸۶ هزارمیلیارد تومان اوراق مالی اسلامی (ریالی-ارزی) از جمله اسناد خزانه اسلامی **توسط دولت** با هدف واگذاری به طلبکاران دستگاههای اجرایی بابت تادیه مطالبات
  - بند ج - ۱۲ هزارمیلیارد تومان اوراق مالی اسلامی ریالی **توسط شهرداریها** و سازمانهای وابسته به آنها برای توسعه حمل و نقل عمومی و زیرساختهای شهری، مدیریت پسماند و نیروگاههای زباله سوز و بازسازی بافتهای فرسوده
  - **بند ل** - ۱۰ هزارمیلیارد تومان انواع اوراق مالی اسلامی از جمله اسناد خزانه اسلامی **توسط دولت** برای احداث و تکمیل طرحهای نیمه تمام مهار و تامین آب کشور با اولویت طرحهای مرزی گرمسیری و سردسیری و طرحهای برق آبی در اختیار شرکتهای تابعه و وابسته وزارت نیرو
  - **بند ط جزء ۱** - ۳ هزارمیلیارد تومان اوراق مالی اسلامی **توسط دولت** برای احداث، تکمیل و تجهیز فضاهای آموزشی، پرورشی و ورزشی وزارت آموزش و پرورش
  - **بند ط جزء ۲** - ۲ هزارمیلیارد تومان اوراق مالی اسلامی **توسط دولت** برای تعمیر و نگهداری فضای فیزیکی و فرسوده دانشگاهها
  - **بند ط جزء ۳** - ۲ هزارمیلیارد تومان اوراق اسلامی **توسط دولت** برای طرحهای آب و راه روستایی و عشایری
- عملکرد اوراق اسلامی منتشرشده **توسط دولت** طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ حاکی از تحقق ۸۱ درصدی میزان انتشار اوراق (معادل ۹۵.۸ هزارمیلیارد تومان) در قیاس با مجموع رقم مندرج در قانون بودجه سال جاری و مصوبات شورای عالی هماهنگی اقتصادی (معادل ۱۱۸ هزارمیلیارد تومان) است. شایان ذکر است انتشار اوراق توسط دولت به صورت یکجا، و واگذاری آن به دستگاههای اجرایی به صورت تدریجی است، لذا نقدی یا غیرنقدی بودن اوراق منتشره بستگی به اقدامات طلبکاران دولت برای فروش اوراق در بازار سرمایه برای تامین مالی خواهد داشت. طی هفت ماهه سال جاری، ۶۰.۸ هزارمیلیارد تومان از اوراق منتشره به صورت نقدی و مابقی ۳۵ هزارمیلیارد تومان به صورت غیرنقدی بوده است.

عملکرد انتشار اوراق دولتی از ابتدا تا ۲۸ مهر ۱۴۰۱ - هزارمیلیارد تومان

نکات مهم

- روند عمومی بدهی‌ها و مطالبات دولت و شرکت‌های دولتی طی فصل بهار ۱۴۰۰ الی بهار ۱۴۰۱ به صورت توأم، افزایشی است که سرعت افزایش برای بدهی‌ها به مراتب بیشتر از سرعت رشد مطالبات است.
- بخش اعظم بدهی‌های بخش عمومی متعلق به بدهی شرکت‌های دولتی به سیستم بانکی، و بخش عمده مطالبات بخش عمومی مربوط به مطالبات شرکت‌های دولتی از اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی است.
- خالص بدهی شرکت‌های دولتی به سیستم بانکی در پایان خرداد ۱۴۰۱ برابر با ۸۴۱ هزارمیلیارد تومان اعلام شده که رقم قابل توجهی است و عدم کاهش آن، می‌تواند آثار تورمی در قالب افزایش پایه پولی به همراه داشته باشد.
- خالص بدهی دولت به اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی مثبت و در مقابل خالص بدهی شرکت‌های دولتی به اشخاص حقوقی خصوصی و تعاونی منفی است، لذا با توجه به ابزار پیش‌بینی شده در قانون بودجه، امکان تسویه رقم ۴۴۶ هزارمیلیارد تومان مطالبات شرکت‌های دولتی از بنگاه‌های بخش خصوصی و تعاونی در قالب تهاتر با بخشی از بدهی ۶۸۸ هزارمیلیارد تومانی دولت به این گروه از بنگاه‌ها وجود دارد. در صورت استفاده از این روش، مطالبات شرکت‌های دولتی از بخش خصوصی و تعاونی، تسویه و بدهی دولت به بخش مزبور هم به ۲۴۲ هزارمیلیارد تومان کاهش می‌یابد.
- نسبت سیالیت بدهی‌های دولت در پایان خرداد ۱۴۰۱ حدود ۲۹.۶ درصد بوده که نسبت به مقطع زمانی مشابه در سال قبل، حدود ۴ واحد درصد افت داشته است. افزایش سیالیت بدهی‌های دولت از طریق استفاده بیشتر از ظرفیت‌های بازار سرمایه ضمن تقویت کارایی این بازار و ساماندهی نظام بودجه‌ریزی کشور، جریانات تامین مالی موردنیاز برای فعالیتهای اقتصادی را تسهیل خواهد نمود.
- عملکرد ۸۱ درصدی انتشار اوراق بدهی توسط دولت طی هفت ماهه نخست سال ۱۴۰۱ در رابطه با انجام تکالیف تبصره ۵ قانون بودجه سال جاری، اتفاق مثبتی است در صورتی که به موازات مدیریت صحیحی در خصوص تعهدات آتی مرتبط با بازپرداخت اصل و سود اوراق منتشره طی سال‌های ۱۳۹۷ الی ۱۴۰۱ به ارزش حدود ۱۷۴.۶ هزارمیلیارد تومانی که می‌باید در سال جاری صورت گیرد نیز اعمال شود.

